

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

----- ∞*∞ -----

PHẠM THỊ HỒNG XIÊM

NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN NHÂN VẬT TRONG
TIỂU THUYẾT *VIỆT LAM TIỂU SỬ* CỦA LÊ HOAN

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

THÁI NGUYÊN - 2009

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

----- ∞*∞ -----

PHẠM THỊ HỒNG XIÊM

**NGHỆ THUẬT THỂ HIỆN NHÂN VẬT TRONG
TIỂU THUYẾT *VIỆT LAM TIỂU SỬ* CỦA LÊ HOAN**

Chuyên ngành: **VĂN HỌC VIỆT NAM**

Mã số: 60.22.34

LUẬN VĂN THẠC SĨ KHOA HỌC NGỮ VĂN

Người hướng dẫn khoa học:

PGS - TS. NGUYỄN HỮU SƠN

THÁI NGUYÊN - 2009

LỜI CẢM ƠN

Tôi xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành và sâu sắc đối với PGS. TS Nguyễn Hữu Sơn người đã tận tình hướng dẫn, dìu dắt và động viên tôi trong quá trình nghiên cứu và hoàn thành luận văn này.

Tôi xin chân thành cảm ơn các thầy cô giáo trong khoa Sau Đại học và khoa Ngữ văn trường Đại học Thái Nguyên đã nhiệt tình giảng dạy và chỉ bảo cho tôi trong suốt khoá cao học vừa qua.

Cuối cùng tôi xin chân thành cảm ơn tới gia đình, bạn bè, đồng nghiệp đã luôn động viên tôi trong quá trình học tập và hoàn thành luận văn này.

Thái Nguyên, tháng 9 năm 2009

Học viên:

Phạm Thị Hồng Xiêm

MỤC LỤC

	Trang
MỞ ĐẦU	
1. Lý do chọn đề tài.....	1
2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề.....	2
3. Phạm vi đề tài.....	12
4. Nhiệm vụ nghiên cứu.....	13
5. Phương pháp nghiên cứu.....	13
6. Những đóng góp của luận văn.....	14
7. Cấu trúc của luận văn.....	14
NỘI DUNG	
Chương 1: Tác giả, tác phẩm và vấn đề thể loại trong tiểu thuyết	
<i>Việt Lam tiểu sử</i>	
1. Tác giả Lê Hoan.....	15
2. Tác phẩm <i>Việt Lam tiểu sử</i>	23
2.1. Tên gọi.....	23
2.2. Vấn đề xác định tác giả <i>Việt Lam tiểu sử</i>	25
3. Vấn đề thể loại trong tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i>	30
3.1. Khái niệm tiểu thuyết chương hồi.....	30
3.2. Hoàn cảnh ra đời.....	30
3.3. Đặc điểm thể loại.....	34
3.4. Tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i> - tiểu thuyết lịch sử được viết theo lối kết cấu chương hồi.....	36
3.4.1. Thể loại tiểu thuyết lịch sử.....	36
3.4.2. Tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i> - tiểu thuyết lịch sử viết theo lối kết cấu chương hồi.....	36
Tiểu kết.....	39

Chương 2: Nhân vật trong tiểu thuyết *Việt Lam tiểu sử* - từ nguyên mẫu đến hình tượng văn học

2.1. Con đường từ hiện thực đến các hình tượng văn học.....	40
2.2. Các nhân vật nguyên mẫu trong tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i>	43
2.2.1. Lê Lợi từ nguyên mẫu lịch sử đến hình tượng văn học.....	44
2.2.2. Hồ Quý Ly từ nguyên mẫu lịch sử đến hình tượng văn học.....	47
2.2.3. Nguyễn Trãi từ nguyên mẫu lịch sử đến hình tượng văn học.....	51
2.3. Những nét tương đồng và khác biệt giữa nhân vật trong tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i> với các nhân vật trong lịch sử.....	55
2.3.1. Những nét tương đồng giữa nhân vật trong tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i> với các nhân vật trong lịch sử và nguyên nhân của sự tương đồng.....	56
2.3.2. Những nét khác biệt giữa nhân vật trong tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i> với các nhân vật trong lịch sử và nguyên nhân của sự khác biệt.....	60
Tiểu kết.....	68

Chương 3: Nghệ thuật thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết *Việt Lam tiểu sử*

3.1. Khái niệm nhân vật và vai trò của nhân vật trong tiểu thuyết chương hồi.....	70
3.1.1. Khái niệm nhân vật.....	70
3.1.2. Vai trò của nhân vật trong tiểu thuyết chương hồi.....	71
3.2. Giới thuyết chung về nghệ thuật thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết chương hồi.....	72
3.2.1. Vai trò của nghệ thuật thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết chương hồi.....	72
3.2.2. Nghệ thuật thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết chương hồi.....	73
3.2.3. Một số thủ pháp thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết chương hồi.....	74
3.3. Nghệ thuật thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết <i>Việt Lam tiểu sử</i> của Lê Hoan.....	74
3.3.1. Nghệ thuật thể hiện hành động nhân vật và sự kiện.....	75
3.3.2. Nghệ thuật thể hiện tính cách nhân vật.....	90

3.3.3. Nghệ thuật thể hiện ngôn ngữ nhân vật.....	98
Tiểu kết.....	108
KẾT LUẬN.....	109
TÀI LIỆU THAM KHẢO.....	111

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. *Việt Lam tiểu sử* (hay còn gọi *Việt Lam xuân thu*) là cách đặt tên của Lê Hoan. Đây là một cuốn tiểu thuyết chữ Hán được viết theo kiểu chương hồi, có quy mô rộng lớn, phản ánh những biến cố lịch sử quan trọng trong những thời điểm lịch sử đặc biệt ở thế kỷ XV. Đó là sự nghiệp của đức Lê Thái Tổ gắn liền với cuộc khởi nghĩa Lam Sơn, người lãnh đạo nhân dân ta trường kỳ kháng chiến chống giặc Minh xâm lược. Tư tưởng chủ đạo của cuốn tiểu thuyết *Việt Lam tiểu sử* vừa thể hiện được khát vọng độc lập, tôn phò chính thống, đề cao chính nghĩa, vừa khẳng định sức mạnh đoàn kết chiến đấu chống giặc ngoại xâm.

1.2. Sự ra đời của cuốn tiểu thuyết *Việt Lam tiểu sử* cùng với những đóng góp về giá trị nội dung và nghệ thuật đã góp phần làm nên giá trị của văn học trung đại nói riêng, thúc đẩy quá trình phát triển của văn xuôi Việt Nam nói chung. Xuất hiện trong vai trò là đại biểu cuối cùng của tiểu thuyết chương hồi Việt Nam, *Việt Lam tiểu sử* của Lê Hoan đã đánh dấu những bước phát triển về mặt thể loại của tiểu thuyết chương hồi, để chuẩn bị cho sự ra đời của tiểu thuyết hiện đại có nguồn gốc từ phương Tây.

1.3. Đọc *Việt Lam tiểu sử*, ấn tượng lớn nhất của tác phẩm chính là ở chỗ tác giả đã rất thành công trong việc đưa các nhân vật lịch sử vào tác phẩm văn học thành những hình tượng nghệ thuật. Các nhân vật trong tác phẩm vừa bảo lưu những đặc điểm vốn có thật trong lịch sử vừa được hư cấu, sáng tạo thành những nhân vật văn học chứ không đơn thuần là những nhân vật lịch sử. Trong con mắt của các nhà nghiên cứu lịch sử thì những nhân vật này là con người của lịch sử, còn đối với các nhà nghiên cứu văn học thì đó lại là những nhân vật văn học thực sự. Điều gì làm nên những ấn tượng ấy nếu như không phải là tài năng và tâm huyết, vốn sống của nhà văn Lê Hoan. Xét một cách

Số hóa bởi Trung tâm Học liệu – Đại học Thái Nguyên <http://www.lrc-tnu.edu.vn>

toàn diện, *Việt Lam tiểu sử* là một tác phẩm văn học đặc sắc. Trên thực tế, các tài liệu nghiên cứu, các bài viết về tiểu thuyết này vẫn chưa nhiều. Vì thế, tìm hiểu nghiên cứu tác phẩm trên phương diện nghệ thuật thể hiện nhân vật là một việc làm cần thiết, nhằm có cái nhìn sâu sắc, thấu đáo và đúng đắn hơn những thành tựu, những đóng góp của tác giả, tác phẩm *Việt Lam tiểu sử*.

Đó là những lý do thôi thúc người viết tìm hiểu về **nghệ thuật thể hiện nhân vật trong tiểu thuyết *Việt Lam tiểu sử* của Lê Hoan.**

2. Lịch sử vấn đề

Tác phẩm *Việt Lam tiểu sử* còn có nhiều ý kiến chưa thống nhất xung quanh vấn đề tác giả, văn bản. Căn cứ vào lời tựa của *Việt Lam tiểu sử*, những ý kiến đóng góp khoa học của các nhà nghiên cứu, chúng tôi cho rằng đây là tác phẩm của nhà văn Lê Hoan. Như đã nói ở trên, mặc dù *Việt Lam tiểu sử* là tác phẩm có nhiều giá trị nhưng do nhiều yếu tố khách quan nên chưa được quan tâm một cách đúng mức. Gần đây, *Việt Lam tiểu sử* đã thu hút được sự chú ý của nhiều nhà nghiên cứu. Qua khảo sát một số các bài viết, các công trình nghiên cứu, chúng tôi thấy các tác giả đã bắt đầu đi sâu nghiên cứu tìm hiểu về tác giả, tác phẩm *Việt Lam tiểu sử*, nhưng tài liệu nghiên cứu và những bài viết về tác phẩm ở phương diện là một tác phẩm văn học thì vẫn còn hạn chế. Có thể dẫn ra một số bài nghiên cứu sau.

Trong *Tạp chí Hán Nôm* số 3 - 1997, nhà nghiên cứu Trần Nghĩa khi lập danh mục và phân loại tiểu thuyết chữ Hán Việt Nam đã xác định *Việt Lam tiểu sử* là cuốn tiểu thuyết lịch sử viết theo lối kết cấu chương hồi do Vũ Xuân Mai biên soạn, Lê Hoan nhuận sắc. Không chỉ khẳng định về mặt thể loại, tác giả Trần Nghĩa còn tập trung dịch cuốn sách này trên cơ sở tham khảo nhiều ý kiến và các bản dịch khác nhau, để giúp bạn đọc có dịp tiếp cận với tiểu thuyết *Việt Lam tiểu sử* dưới dạng hoàn chỉnh và đầy đủ nhất của nó đồng thời mong muốn cho nhiều bạn đọc được thưởng thức một cuốn tiểu

Số hóa bởi Trung tâm Học liệu – Đại học Thái Nguyên <http://www.lrc-tnu.edu.vn>

thuyết viết về giai đoạn lịch sử oai hùng của dân tộc mà trung tâm là cuộc khởi nghĩa Lam Sơn.

Trên *Tạp chí Văn học* số 8 - 1999, nhà nghiên cứu Chương Thâu có bài viết “*Độc Việt Lam xuân thu bản duy tân nghĩ về người khắc in, công bố và một vài nhân vật thời đại*”. Trong bài nghiên cứu, tác giả Chương Thâu không có chủ định phân tích cuốn *Việt Lam tiểu sử* xem giá trị sử học của nó như thế nào. Bởi vì, vấn đề này từ lâu giới nghiên cứu đã từng đề cập và xác định tác phẩm là một cuốn tiểu thuyết có nhiều phần hư cấu. Mục đích chính của nhà nghiên cứu cũng không phải đi tìm xem ai là tác giả của cuốn sách vì muốn xác định một cách chính xác thì cần phải có nhiều chứng cứ và nhiều thời gian, vấn đề ở chỗ người viết còn băn khoăn về người cho khắc in và công bố cuốn *Việt Lam tiểu sử*. Dư luận mấy chục năm gần đây vẫn cho Lê Hoan là một người phản bội, đứng trong hàng ngũ xâm lược để chống lại tổ quốc. Nói đến Lê Hoan, người ta nhớ đến việc đàn áp cuộc khởi nghĩa Yên Thế. Đã có câu thơ “*Giặc nhờ Đê Thám nổi công lao*”. Câu thơ này ở trong một bài thơ trào phúng của Nguyễn Thiện Kế *Vịnh Tổng đốc Hải Dương* đã được triều đình phong đến chức Khâm sai, và hạ thêm lời kết luận rất gay gắt:

Khâm sai mà vẫn hòa theo Pháp

Nhục ấy còn vinh ở chỗ nào?

Đó là những định kiến đã ăn sâu vào nếp nghĩ của nhân dân và được lưu truyền từ thế hệ này qua thế hệ khác. Người ta cũng không phải dè dặt gì để xếp Lê Hoan vào hàng ngũ con người đứng về phía chống lại tổ quốc Việt Nam. Tác giả bài viết cũng cho biết rằng hiện nay chưa thấy một tài liệu lịch sử và sử gia nào đánh giá nhân vật này một cách chính thức, nhưng dư luận như vậy cứ thế truyền đi và cho đến bây giờ thì gần như đối với Lê Hoan vấn đề đã được an bài. Theo PGS. Chương Thâu, chúng ta không có điều kiện và không thể đi ngược lại những định kiến hầu như khó lay động, nhưng khi đã

Số hóa bởi Trung tâm Học liệu – Đại học Thái Nguyên <http://www.lrc-tnu.edu.vn>

gặp một tác phẩm như *Việt Lam tiểu sử*, phải chăng chúng ta nên đặt ra một câu hỏi khác hơn? Từ đó, nhà nghiên cứu đã không đánh giá tác phẩm *Việt Lam tiểu sử* như một tác phẩm sử học mà chỉ xem nó đơn thuần là một cuốn “*tiểu thuyết lịch sử*”. Theo tác giả, bút pháp chủ yếu của *Việt Lam tiểu sử* là: “*Theo kiểu chương hồi, cách diễn thuật miêu tả không hợp với nghệ thuật tiểu thuyết hiện đại, nhưng chủ đề, chủ ý của tác giả thì rõ ràng là rất được trân trọng. Tác giả muốn tô đậm cho những cử chỉ nghĩa khí, những sự tích anh hùng. Tư tưởng dân tộc, lòng tự hào, chí bất khuất, niềm tha thiết với vận mệnh tổ quốc là điều rõ ràng không thể nào phủ nhận được*” [63,38]. Quan điểm này của Chương Thâu góp phần nhấn mạnh, *Việt Lam tiểu sử* là một tác phẩm văn chương thực sự. Dù nghệ thuật chưa đạt đến đỉnh cao của tiểu thuyết hiện đại nhưng nội dung rất có giá trị và đáng được trân trọng vô cùng. Tác giả của bài viết cũng bày tỏ những suy nghĩ của mình khi nghĩ đến những người hoạt động quốc sự ở nước ta vào cuối thế kỷ XIX đầu thế kỷ XX. Tình hình đất nước lúc đó khiến cho các tầng lớp sĩ phu trở nên phân hóa sâu sắc. Một lớp đông đảo đã đứng hẳn vào hàng ngũ đối lập với kẻ thù, cũng có một số vì hoàn cảnh vì nhiều điều kiện này họ phải hợp tác với kẻ địch. Trong số những con người phải ra hợp tác với chính quyền thực dân và được “*mẫu quốc*” dành cho khá nhiều sự ưu đãi đến mức gây nhiều điều tiếng cho nhân dân nổi lên hai nhân vật là Hoàng Cao Khải và Lê Hoan. Thế nhưng theo Chương Thâu, Hoàng Cao Khải lại là tác giả của một số bài thơ hay và tư tưởng, nhất là tư tưởng yêu nước thì lại rất rõ ràng, rất đáng được ghi nhận. Với Lê Hoan cũng vậy, nhà nghiên cứu cho rằng khi xem tác phẩm *Việt Lam tiểu sử*, chúng ta cũng nên chú ý lời tựa của Lê Hoan khi cho khắc in và công bố tác phẩm này. Đây là lời tác giả *Việt Lam tiểu sử* ca ngợi Lê Lợi “... *Cần phải tường tận bản sắc anh hùng của Lê Thái Tổ. Khi thời cơ chưa đến thì thuận theo đạo trời yên tâm với mệnh, thương kẻ sĩ, yêu dân lành, giả cách* Số hóa bởi Trung tâm Học liệu – Đại học Thái Nguyên <http://www.lrc-tnu.edu.vn>